

Tilburg University

Kinderen en het recht op participatie aan onderzoek

Van den Bergh, B.R.H.

Published in:
Tijdschrift voor de rechten van het kind

Publication date:
1998

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Van den Bergh, B. R. H. (1998). Kinderen en het recht op participatie aan onderzoek. *Tijdschrift voor de rechten van het kind*, 8(4), 5-7.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Kinderen en het recht op participatie aan onderzoek

Bea van den Bergh

Inleiding

Het onderzoek naar kind-zijn en de kindertijd wordt, vooral sinds de jaren tachtig, gekenmerkt door een interdisciplinaire benadering waarin de aandacht niet langer alleen is gericht op socialisatieprocessen, maar waarin kinderen meer en meer benaderd worden als autonome actoren. Tevens bestudeert men de structurele aspecten van de kindertijd. De nieuwe trends in de benadering van kinderen in wetenschappelijk onderzoek wijzen erop dat kinderen in onderzoek doorgaans als volwaardige respondenten kunnen worden beschouwd (zie Van den Bergh, 1998 in druk). Kinderen volwaardig laten participeren aan onderzoek is concreet invulling geven aan hun rechten op participatie. Dit impliceert dat kinderen op een voor hen zinvolle wijze in het onderzoek betrokken worden en dat onderzoeksinstrumenten bijvoorbeeld aangepast zijn aan hun niveau. Het impliceert ook, dat voor zover mogelijk onderzoeksresultaten voor hen ter beschikking worden gesteld.

In Vlaanderen werd door het Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie (CBGS), een grootschalig, representatief onderzoek naar de leefsituatie van kinderen op lagere schoolleeftijd uitgevoerd. In dit onderzoek werden niet alleen de ouders en leerkrachten maar ook de kinderen zelf, uitvoerig en op een gestandaardiseerde manier bevraagd. Er werd met genoemde implicaties van volwaardige participatie van kinderen aan onderzoek rekening gehouden.

In wat volgt wordt de uitvoering van het onderzoek kort beschreven en wordt een aantal resultaten naar voren gebracht en becommentarieerd. Een uitgebreider verslag van onderzoeksresultaten vindt men in Van den Bergh (1997), Van den Bergh en Van Ranst (1997, 1998).

Onder 'jongste kinderen' verstaan we telkens de leerlingen van het eerste, tweede en derde leerjaar (6-8-jarigen) terwijl met 'oudste kinderen' de leerlingen van het vierde, vijfde en zesde leerjaar (9-12-jarigen) bedoeld worden.

Uitvoering van het onderzoek

Er werkten 1798 kinderen mee aan het onderzoek. Zij waren afkomstig van 68 scholen (en 122 klassen), verdeeld over heel Vlaanderen en representatief wat betreft de verdeling over de provincies en het onderwijsnet. Er namen 1244 ouders en 113 leerkrachten deel.

De data werden verzameld in samenwerking met het Centrum voor Ontwikkelingspsychologie van de

K.U. Leuven en met de hulp van 143 studenten, die de vragenlijsten in de klas lieten invullen. Er werd een kindgerichte vragenlijst samengesteld voor de 6-8-jarigen en één voor de 9-12-jarigen. Hierbij werd gebruik gemaakt van voor kinderen aangepaste, duidelijke en visueel attractieve vraag- en antwoordvormen.

Vinden kinderen dat hun ouders voldoende beschikbaar zijn?

Ongeveer vier op de tien 6-9-jarigen vinden dat mama en papa niet voldoende tijd hebben voor hen; in het eerste leerjaar geldt dit voor de helft van de kinderen. Bij de oudsten zijn twee à drie op de tien kinderen (26%) ontevreden over de tijd die papa voor hen heeft en bijna twee op de tien (17%) zijn ontevreden over de tijd die mama aan ze besteedt.

Een belangrijke waarneming is dat kinderen die het gevoel hebben dat hun ouders voldoende tijd aan ze besteden, significant hogere scores behalen op een gestandaardiseerde zelfwaarderingsschaal (Van den Bergh & Van Ranst, 1998). Voor een optimale ontwikkeling van zelfwaardering (het gevoel zichzelf de moeite waard te vinden) lijkt het nodig dat ouders hun kind laten voelen dat zij het kind de moeite waarde vinden en dat het voor hen belangrijk genoeg is om met hen hun kostbare tijd te delen. Het verschil tussen 'tijd delen met een kind' en 'met het kind (bezig) zijn in die tijd die toevallig nog overblijft na het werk, de verplichtingen, de ontspanning, de sport, de vrienden...' lijkt cruciaal te zijn. Gezien het belang van zelfwaardering in de ontwikkeling van kinderen kan aan deze vaststelling niet voorbij worden gegaan en dient verder onderzocht te worden in welke mate kwantitatieve aspecten van tijd (het aantal uren dat men samen doorbrengt) en kwalitatieve aspecten (hoe men de tijd samen doorbrengt) van belang zijn in de ouder-kind relatie.

Helpen kinderen hun ouders bij huishoudelijke taken?

Kinderen zouden naar eigen zeggen hun mama meer helpen dan hun papa. Analyse van geslachtsverschillen leert ons dat jongens vaker dan meisjes hun papa helpen en dat meisjes vaker dan jongens hun mama helpen.

De 9-12-jarigen kregen een lijst voorgelegd waarop ze voor een aantal taken konden aangeven hoe vaak ze hun ouders helpen, namelijk nooit, af en toe, één of twee maal per week of elke dag. Gemiddeld helpen meisjes vaker dan jongens bij het opruimen van de

eigen kamer en van het speelgoed, bij het schoonmaken van de eigen kamer, bij de schoonmaak in huis, bij het bereiden van de maaltijd, bij het dekken van de tafel, bij de vaat en bij het verzorgen van de huisdieren. Jongens doen vaker alleen boodschappen en helpen vaker in de tuin. Er bestaan geen geslachtsverschillen voor het helpen wassen van de auto, voor schoenen poetsen en voor het helpen van de ouders bij hun werk (bijvoorbeeld helpen in de winkel).

Bij geen enkele van de vermelde taken helpt meer dan de helft van de kinderen dagelijks zijn ouders. Eénderde van de kinderen verzorgt wel dagelijks zijn huisdier(en).

Het valt op dat de taakverdeling of het helpen van de kinderen in het gezin en in het huishouden nog zeer traditioneel overkomt. Is dit een afspiegeling van de taken die de ouders zelf uitvoeren? Kinderen helpen hun ouders over het algemeen niet veel. Wordt ervan uitgegaan dat zij die verantwoordelijkheid niet aankunnen? Wat mogen kinderen eventueel wel zelf doen en beslissen? Willen kinderen zelf meer helpen of juist niet? Zou het delen van de huishoudelijke taken de betrokkenheid van kinderen vergroten of juist niet?

Vinden kinderen dat ze het druk hebben?

Aan de 9-12 -jarigen werd gevraagd of ze het gevoel hebben een druk leven te leiden. Ongeveer de helft van de kinderen vindt dat ze het een beetje druk hebben, één op de tien vindt dat hij/zij het druk heeft en één op de twintig vindt dat hij/zij het heel druk heeft. Jongens hebben het gemiddeld iets drukker dan meisjes. Van de jongens zou één op de drie graag een rustiger leven leiden; bij de meisjes geldt dit voor één op de vijf.

Kinderen hebben het dus behoorlijk druk. We kunnen ons afvragen hoe hun programma eruit ziet en door wie ze bij het samenstellen van hun programma beïnvloed en/of begeleid worden.

Wonen zij graag in hun buurt? Spelen zij er vaak?

Negen op de tien kinderen wonen graag tot heel graag in het huis en de buurt.

Bij twee op de tien kinderen wonen er geen vrienden in de buurt en bij vier op de tien kinderen wonen er minder dan vier vrienden in de buurt. Minder dan de helft van de kinderen gaat regelmatig bij zijn

Kind van zeven moet helpen afwassen

Foto: Piet den Blanken/HH

vrienden thuis spelen. De helft van de kinderen speelt nooit of slechts af en toe buiten.

Hoe 'spelend' kan het kind nog zijn? Hoeveel tijd en (veilige) plaats is er voor niet geprogrammeerde, niet georganiseerde activiteiten in een - niet door volwassen gecontroleerde - omgeving?

Hoe beleven zij de school?

Zeven op de tien kinderen gaan graag tot heel graag naar school; het feit dat drie op de tien van de kinderen eerder negatief tot zeer negatief tegenover de school staan, verdient verdere aandacht. De helft van de kinderen vindt dat ze (te?) hard moet werken voor de school. Gepest worden is voor acht op de tien kinderen in meer of mindere mate een probleem; drie op de tien worden vaak tot heel vaak gepest. Viervijfde van de kinderen vindt de speelplaats goed om te spelen maar de helft vindt dat er maar weinig tijd is om te spelen. Een vijfde van de kinderen maakt gebruik van naschoolse opvang in de school en slechts een minderheid (6%) van buitenschoolse opvang. In de naschoolse opvang op school voelen zes à acht op de tien kinderen zich goed tot zeer goed.

Kunnen aspecten van deze schoolbeleving in verband gebracht worden met andere contextelementen? De vragen die wij ons bij deze resultaten stellen hopen wij voor een deel te kunnen beantwoorden door de verdere analyse van de gegevens uit de vragenlijsten van de kinderen, ouders en leerkrachten.

Besluit

Het feit dat kinderen als betrouwbare respondenten kunnen worden beschouwd is niet alleen wetenschappelijk relevant maar heeft ook een grote maatschappelijke, politieke waarde. Het beleid is ook een beleid voor kinderen. Doorgaans hebben kinderen zelf geen stem in het politieke debat, wat ondemocratisch is. Kinderen moeten meer en serieus genomen worden. In het gezinsbeleid bijvoorbeeld is het belangrijk om ook met de mening en ervaringen van kinderen over het gezin rekening te houden. Indien een dialoog met kinderen op politiek vlak (nog) niet echt mogelijk is, is het des te belangrijker dat anderen voor kinderen spreken en dat ze dit doen op basis van wat kinderen zelf belangrijk vinden. Eén van de middelen om te weten te komen wat kinderen zelf belangrijk vinden is ze in een onderzoek te betrekken op een rechtstreekse, kindbetrokken manier. Zo worden kinderen als groep zichtbaar gemaakt en krijgen ze een stem die anderen misschien (voor hen kunnen laten) horen. Kinderen en kennis over kinderen zijn nodig om het beleid ook op kinderen te kunnen afstemmen. Ook vanuit de gegevens die de kinderen naar voren brengen kan het beleid zichzelf vragen stellen, zoals bijvoorbeeld: Hoe moet het met de tijdsbesteding in de gezinnen en de

speelruimte voor kinderen? Dienen er geen structurele maatregelen genomen te worden zoals een overkoepelende herziening van de tijd- en ruimteordening in de samenleving?

Door dit onderzoek hebben kinderen de kans gekregen te bewijzen dat ze over een competentie beschikken waaraan getwijfeld werd of ze die wel machtig waren. Dit is een belangrijk element in de strijd om de kinderrechten. Zolang kinderen niet in staat gesteld worden om te participeren en zodoende hun competentie te bewijzen zal hun vermeende incompetentie de grond blijven vormen waarop hun bepaalde rechten ontzegd worden.

Er dient ruimte gecreëerd te worden waarin kinderen volkomen tot hun recht komen, zowel in de wetenschappelijke als in de ruimere maatschappelijke context.

Bea van den Bergh is stafmedewerkster bij het Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie van de Vlaamse Gemeenschap.

Van den Bergh, B. (1997), *Kindertijd. Kinderen en ouders over de leefsituatie van kinderen op lagere schoolleeftijd in Vlaanderen*, CBGS Document 1997/1. Leuven: Garant.

Van den Bergh, B. (1998, aanvaard voor publicatie), *Kindbeeld in context: Wisselwerking tussen de maatschappelijke en wetenschappelijke benadering van kinderen in onderzoek, Ethiek en Maatschappij*, 1998 (4)

Van den Bergh, B. en N. van Ranst (1997), Het welzijn van het kind in het gezin. Lisrel-analyse van objectieve en subjectieve factoren uit de directe gezinsomgeving, *Bevolking en Gezin*, 1997, 1, 43-74.

Van den Bergh, B. and N. van Ranst (1998). *Lisrel-analysis of factors in the direct family environment that affect the perceived competence of the child*. Poster presented at the XVth Biennial ISSBD Meetings, Berne Switzerland, July 1-4, 1998.

KINDERTIJD

de tijd waarin het kind leeft
die tijd waarin de samenleving voor 'het kind' zo weinig aandacht heeft?

de tijd van het kind
die tijd die wordt afgeschermd voor het kind?

de tijd die het kind beleeft
die tijd die het kind nooit heeft?

de tijd die een kind met zijn ouders heeft
die tijd die elke ouder voor zijn kind (over)heeft?

de tijd dat het kind met zijn gezin samenleeft
die tijd dat het kind in een gezin naast anderen leeft?

de tijd dat het leven (een bepaalde) kleur heeft
die tijd die het leven van straks dezelfde kleur geeft?

altijd
is kindertijd.

Bea van den Bergh, januari 1997